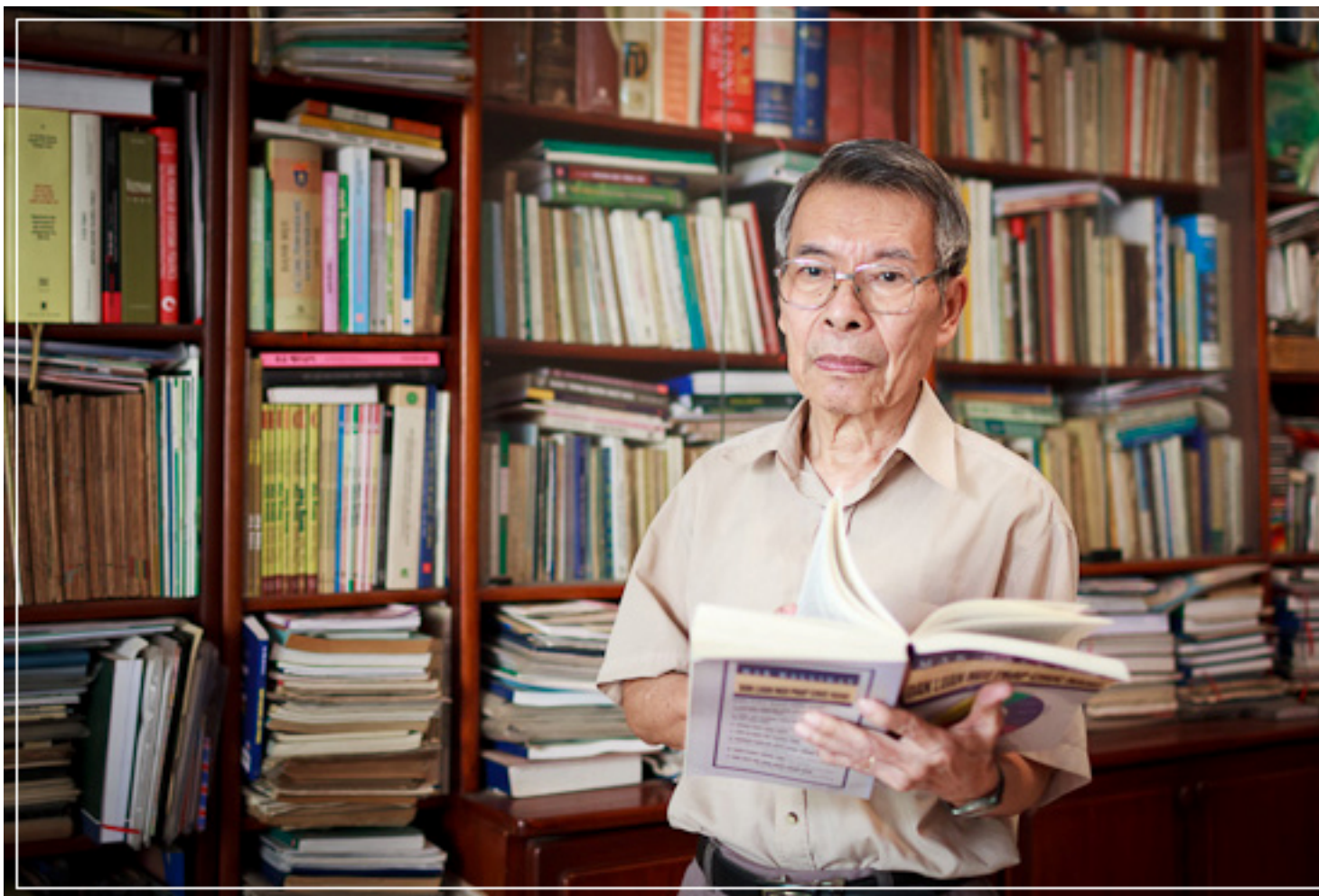

Ngôn âm tiếng Việt của GS Đoàn Thiệu Thu

Thành Long/USSH

GS.NGND Đoàn Thiệu Thu. Tác giả : GS.TS

Nguyễn Văn Lợi

GS.TS Nguyễn Văn Lợi (Viện sĩ điển hình và Bách khoa thủ Việt Nam) chuyên gia và tóm lược các công trình khoa học, giá trị thực tiễn và tác động khoa học của **Ngôn âm tiếng Việt** của [GS. NGND Đoàn Thiệu Thu](#)

. Đây là công trình được trao tặng Giải thưởng Nhà nước đợt năm 2010, Lễ trao Giải thưởng sẽ được tổ chức vào ngày 18/02/2012 tới đây.

Sách **Ngôn âm tiếng Việt** (Nhà xuất bản Địch và Trung tâm chuyên nghiệp, Hà Nội, 1977) dày 373 trang, chia thành 8 chương. Ngoài chương 1: Dẫn luận, chương 8: Chú thích, 6 chương còn lại dành cho việc miêu tả cấu trúc âm vị học của tiếng Việt: Âm tiết (chương 2); Thanh điệu (chương 3); Âm điệu (chương 4); Âm điệu (chương 5); Âm chính (chương 6); Âm cuối (chương 7).

Trong Lời nói đầu tác giả xem sách **Ngôn âm tiếng Việt** là “Tư liệu giáo trình dành cho sinh viên chuyên ngành ngôn ngữ học của trường Đại học Tổng hợp và cũng là tài liệu tham khảo hữu ích cho sinh viên khoa Văn các trường Đại học Sư phạm, sinh viên các trường Đại học Ngoại ngữ và những ai muốn tìm hiểu sâu hơn về vấn đề nào đó của ngôn âm tiếng Việt

. Chúng ta nhận ra tính chất giáo khoa, sơ phạm của sách được thể hiện rõ ràng trong logic, cách trình bày chi tiết đến “chẩn chu” và thuyết phục trong sách. Về thực chất,

Ngữ âm tiếng Việt

là một công trình nghiên cứu khoa học có những đóng góp mới trong lý luận và ứng dụng thực tiễn về ngữ âm tiếng Việt.

1. Giá trị khoa học của *Ngữ âm tiếng Việt*

1.1. Công trình *Ngữ âm tiếng Việt* đã ứng dụng một cách khoa học những cơ sở lý thuyết và phương pháp miêu tả ngữ âm-âm vị học của âm vị học truyền thống (N.S. Trubeskoj, R. Jakobson, A. Martinet, J Vachek...) vào việc miêu tả các hiện tượng ngữ âm-âm vị học tiếng Việt, vốn là ngôn ngữ còn xa lạ với truyền thống nghiên cứu âm vị học châu Âu. Đáng chú ý, *Ngữ âm tiếng Việt*

đã tiếp thu những thành tựu và lý luận và phương pháp nghiên cứu ngữ âm các ngôn ngữ Đông phương của các tác giả thuộc trường phái Đông phương học Nga – Xô Viết vào việc nghiên cứu ngữ âm tiếng Việt.

1.2. Công trình *Ngữ âm tiếng Việt* có những đóng góp mới:

1.2.1. Xuất phát từ điểm tiếng Việt (ranh giới âm tiết trùng với ranh giới hình vị), tác giả xem âm tiết là điểm xuất phát của sự phân tích âm vị học. 1.2.2. Đề nghị quy tắc những vận động âm vị học tiếng Việt, tác giả coi trọng thái độ của người nói, chứ không chú ý vào những cơ sở ngữ âm. Xem cách cấu tạo láy, hiện tượng láy từ, nói lái như các quy tắc hình – âm vị học (morphophonology – vận động áp dụng trong nghiên cứu âm vị học các ngôn ngữ biến hình), để phân chia âm tiết thành các thành tố.

1.2.3.

Xác lập mô hình phân chia 2 bậc, 5 thành tố của âm tiết tiếng Việt:

Bậc 1: Âm tiết = âm đầu + vận + thanh điệu;

Bậc 2: Vận = âm nòng + âm chính + âm cuối

1.2.4.

Mới thành phần trong 5 thành phần trên làm thành một đơn vị. Trong một đơn vị có sự đổi chỗ âm vị zero / âm vị khác (Ví dụ, âm vị zero đổi chỗ với âm vị /w /trong đơn vị âm nòng). Do sự khác biệt giữa đơn vị âm đầu và đơn vị âm cuối, nên phần âm đầu và phần âm cuối là 2 âm vị biệt lập (ví dụ âm vị phần âm đầu /

t/

trong

ta

và âm vị phần âm cuối /

t/

trong

át

).

1.3. *Ngữ âm tiếng Việt* đã từng kết những kết quả nghiên cứu ngữ âm tiếng Việt trong

và ngoài nước (cho đến tận thập kỷ 80 của thế kỷ XX). Đó là những tri thức, những kết quả phân tích, miêu tả ngữ âm tiếng Việt trong:

- Thi pháp truyền thống (hiệp vần, luật bằng trắc trong thơ ca)
- Sự sáng tạo của Quốc Ngữ của các cố đạo phương Tây ở thế kỷ XVII
- Các công trình về ngữ âm tiếng Việt của các học giả người Pháp ở nửa đầu thế kỷ XX (như M.B. Grammont, L. Cadiere, A. Cheon, A.G. Haudricourt...), các nhà Việt ngữ học Xô Viết (N.Đ Andreev, M.V. Gordina, T.T. Mkhitarian...), các chuyên gia tiếng Việt của Mỹ (M. B. Emeneau, L.C. Thompson, R. B. Jones)
- Các công trình có liên quan đến ngữ âm tiếng Việt của các tác giả người Việt (Phan Khôi, Lê Văn Lý, Đào Duy Anh, Nguyễn Đình Hoà, Hoàng Tuân, Nguyễn Phan Cảnh, Nguyễn Hàm Đĩnh, Nguyễn Quang Hùng, Cao Xuân Hạo...).

Ở lĩnh vực này, công trình *Ngữ âm tiếng Việt* đã đặt nền tảng cho các thành tựu: 1.3.1. Lần đầu tiên miêu tả một cách tổng quát về âm thanh, hệ thống các âm vị tiếng Việt: cấu trúc âm vị, hệ thống thanh điệu, hệ thống âm điệu, hệ thống vần, chữ viết.

1.3.2.

Đưa ra cách quan niệm riêng của tác giả về mặt sự vận động âm-âm vị học tiếng Việt, và nhận ra có cách nhìn nhận thống nhất giữa các nhà nghiên cứu: cấu trúc âm vị, đặc điểm ngữ âm và âm vị học của thanh điệu, giới thiệu thuyết âm vị học các vần có nguyên âm ngắn... Đặt nền tảng cho các

Ngữ âm tiếng Việt

đã hệ thống và đưa ra những nhận xét, đánh giá các ý kiến của các tác giả đi trước về các vần liên quan. Cách làm này khiến công trình

Ngữ âm tiếng Việt

vừa mang tính khoa học, chuyên sâu của một chuyên khảo, vừa mang tính phổ biến, hướng đến công chúng và một giáo trình.

1.4. *Ngữ âm tiếng Việt* là công trình có giá trị khoa học cao. Có thể xem *Ngữ âm tiếng Việt* là công

trình của bản đầu tiên về ngữ âm tiếng Việt. Sau công trình này, trong mấy thập kỷ gần đây, nhờ sự tăng cường áp dụng các phương pháp ngữ âm thực nghiệm và phân tích tiếng nói bằng máy tính, việc nghiên cứu ngữ âm tiếng Việt trong nước và ngoài nước đã đặt nền tảng cho những kết quả, thành tựu mới về lý thuyết và ứng dụng (chẳng hạn, các kết quả nghiên cứu trên bình diện âm học, cảm thụ, các hiện tượng ngôn điệu, lịch sử ngữ âm...). Tuy nhiên, cho đến nay,

Ngữ âm tiếng Việt

vẫn là công trình của bản và còn thiếu đi những việc nghiên cứu (lý thuyết và ứng dụng) và giới thiệu (địa phương và trên địa phương) về ngữ âm tiếng Việt. Do tính chất

của bản

và

sự phổ biến

, cho đến nay, công trình này vẫn là giáo trình chính về ngữ âm tiếng Việt giới thiệu trong các chuyên ngành có liên quan đến ngữ âm học và các trường đại học. Đặt nền tảng,

Ngữ âm tiếng Việt

còn là tài liệu học ngữ âm, tham khảo cho những ai nghiên cứu ngữ âm các ngôn ngữ cùng loại hình tiếng Việt, đặc biệt là các ngôn ngữ dân tộc thiểu số ở Việt Nam. Chính vì vậy, sau lần xuất bản lần nhất (1977),

Ngâm tiếng Việt

đã được tái bản vào các năm 1999, 2003, 2007, với lượng in lớn (1.000 bản).

1.5. *Ngâm tiếng Việt* đánh dấu một bước phát triển mới trong nghiên cứu ngữ âm tiếng Việt

Ngâm tiếng Việt

thông qua trích dẫn trong các công trình liên quan đến ngữ âm tiếng Việt trong nước và ngoài nước. Trong nước,

Ngâm tiếng Việt

là tài liệu tham khảo chính để viết các sách chuyên khảo, giáo trình về ngữ âm tiếng Việt của Đinh Lê Thiệu & Nguyễn Văn Huệ, của Võ Văn Hùng & Hoàng Dũng, sách về phonetics ngữ âm tiếng Việt của Hoàng Thiệu Châu (công trình được giới thiệu trong nhà xuất bản năm 2005). Các trích dẫn về ngữ âm tiếng Việt được trình bày trong sách của tác giả Đoàn Thiệu Thuật thông qua là dẫn liệu trong các chương về ngữ âm học trong các giáo trình dạy luận ngôn ngữ học, ngôn ngữ học đại chúng. Sách

Ngâm tiếng Việt

được dùng làm tài liệu tham khảo chính yếu trong các đề tài nghiên cứu, luận văn, luận án, bài báo, báo cáo khoa học có liên quan đến những vấn đề về ngữ âm tiếng Việt của các tác giả trong nước suốt mấy thập kỷ gần đây.

Nước ngoài, sách *Ngâm tiếng Việt* của GS. Đoàn Thiệu Thuật thông qua xuyên suốt được trích dẫn trong các sách, luận án, các bài báo, báo cáo trên các tạp chí khoa học chuyên ngành ngữ âm học (*Journal of Phonetics, Phonetica, Journal of the Acoustical Society of America...*) , tại Hội

ngôn ngữ học quốc tế (Hội thảo quốc tế về ngôn ngữ học Đông Nam Á - SEAL

, Hội thảo quốc tế về ngôn ngữ Hán-Tiếng – SST

, Hội thảo quốc tế về ngôn ngữ Nam Á – AAL

). Sau đây là một số công trình tiêu biểu:

1. Gordina M.V., I. S. Bystrov. 1984. Fonetitsheskij stroj v'ietnamskogo jazyka. Moskova : Nauka.
2. Vu Thanh Phụng. 1981. The Acoustic and perceptual nature of tone in Vietnamese. Thesis for Doctor of Philosophy, ANU, June 1981.
3. Ngo Thanh Nhan (1984). The syllabeme and pattern of word formation in Vietnamese. Ph.D dissertation. New York University.
4. Earl M. A. 1995. An Acousticphonetic study of Northern Vietnamese tones. Santa Barbara: Speech Communications Research Laboratory, Inc.
5. Phạm Andrea Hoa (2001). Vietnamese Tone: Tone is not pitch. Linguistics. Toronto, University of Toronto.
6. Phạm Andrea Hoa 2003. Vietnamese Tone: A new analysis . London/New

York/Oslo/Singapore: Roulledge-Taylor and Francis.

7. Honda Koichi. 2008. Tone in the Lam River speech of North-Central Vietnamese-an acoustically – based multi-speaker description and analysis. A thesis of Doctor of Philosophy , Australian National University, 2008.

8. Nguyen T. and Ingram, J. C. 2006 . Acoustic and perceptual cues for compound – phrasal contrasts in Vietnamese, *Journal of the Acoustical Society of America*.

9. Nguyen T.A. T., Ingram, J., & Pensalfini, R. 2008 . Prosodic transfer in Vietnamese acquisition of English contrastive stress patterns. *Journal of Phonetics* 36 (2008) 158–190

10. Honda Koichi. 2004. F0 and phonation types in Nghe Tinh Vietnamese tones. SST. 2004.

11. Michaud, Alexis, 2004. Final consonants and glottalization: New perspectives from Hanoi Vietnamese. *Phonetica* 61:2-3, 119-146.

12. Tran Thi-Thuy-Hien and Nathalie Vallée – [An Acoustic Study of the Segments in the Vietnamese Consonant Sequences](#) 17 th Annual Meeting of the Southeast Asian Linguistics Societ August 31-September 2, 2007. University of Maryland, Maryland, USA.

13. Paanchiangwong Songgot. 2007. [The Influence of Final Consonants on the Tones of Vietnamese Spoken in Udon Thani Province, Thailand](#)

. The 17 th Annual Meeting of the Southeast Asian Linguistics Societ August 31-September 2, 2007. University of Maryland, Maryland, USA

Giáo sư Đoàn Thiệu Thuật. Hà Nội, tháng 10/2011.

2. Giá trị thực tiễn của Ngôn âm tiếng Việt

2.1. Tác dụng thực tiễn của công trình

Nhờ công kết quả của Ngôn âm tiếng Việt được áp dụng trong nghiên cứu và ứng dụng ngôn âm tiếng Việt (ngôn âm học ứng dụng – Applied Phonetics), góp phần giải quyết một số vấn đề thực tiễn liên quan đến ngôn âm tiếng Việt.

2.1.1. Dạy và học ngôn

âm tiếng Việt

Sách N

gôn âm tiếng Việt

là tài liệu tham khảo để biên soạn sách dạy tiếng Việt cho học sinh phổ thông, tài liệu dạy tiếng

Việt cho người học tiếng Việt như ngôn ngữ thứ hai (người nước ngoài, người dân tộc thiểu số).

2.1.2. Ngữ âm bệnh học (Pathological Phonetics)

Những kiến thức về ngữ âm tiếng Việt được trình bày trong công trình của Đoàn Thiệu Thu được áp dụng trong nghiên cứu bệnh học ngữ âm tiếng Việt (dysarthria, chứng sau phẫu thuật vòm họng, vá hàm chôn phát âm; chứng đoán, điếc tai, đánh giá kết quả điếc tai các bệnh thần kinh thính giác và chứng năng thanh quản (voice disorder), chứng hời tiếng nói cho người mất thanh quản...).

2.1.3. X lý lý nói tiếng Việt trong công nghệ thông tin

Sách

Ngữ âm tiếng Việt

cung cấp những kiến thức cơ bản, cần thiết về ngữ âm tiếng Việt để giới thiệu quy trình các vấn đề liên quan đến ngữ âm tiếng Việt trong công nghệ thông tin. Sách cung cấp các tri thức về cấu trúc âm tiết, hệ thống âm điệu, vần, thanh điệu tiếng Việt để người làm công nghệ giới thiệu các bài toán về tiếng học, nhận dạng lời nói tiếng Việt, kiểm tra chính tả văn bản tiếng Việt. Mô hình 2 bước cấu trúc âm tiết tiếng Việt do Đoàn Thiệu Thu đề ra gợi ý cho 1 nhóm tác giả (khoa Công nghệ Thông tin, Đại học Bách khoa Hà Nội) xây dựng chương trình kiểm tra chính tả dựa trên luật cấu tạo âm tiết tiếng Việt.

3. Tác động về khoa học của công trình Công trình *Ngữ âm tiếng Việt* của GS Đoàn Thiệu Thu có vai trò quan trọng trong việc xây dựng và phát triển chuyên ngành ngôn ngữ học nói chung và ngữ âm học nói riêng ở nước ta. Việt Nam, ngôn ngữ học luôn đứng đầu tiên được giới thiệu như một chuyên ngành khoa học trong các trường đại học vào những năm 1960-1970. GS Đoàn Thiệu Thu là một trong những người đầu tiên tham gia xây dựng chuyên ngành ngôn ngữ học của trường Đại học Tổng hợp Hà Nội (nay là Đại học Quốc gia Hà Nội).

Sách

Ngữ âm tiếng Việt

là một trong các công trình đầu tiên mong chờ việc giới thiệu và nghiên cứu ngôn ngữ học (bao gồm ngữ âm học) nói chung và Việt ngữ học (bao gồm ngữ âm tiếng Việt) nói riêng.

[Nguon: vnu.edu.vn](http://vnu.edu.vn)